

Socialdemokraternas svarta år

Det gångna året har varit ett svart år för svensk socialdemokrati, konstaterar redaktör Axel Waldemarson. Hur långt idealen, som de framställdes särskilt på 1969 års partikongress, skiljer sig från verkligheten, kan alla partiets medlemmar och alla svenskar i dag konstatera. Särskilt skakad har regeringen blivit genom de tre borgerliga partiernas gemensamma agerande i arbetsmarknadsfrågorna. Hur lyckligt detta än varit för de tre partierna, måste de vara uppmärksamma på att regeringen nu kommer att göra allt för att åter splittra dem. 1972 blir ett prövningens år för dem, men de tre får hämta styrka i det förhållandet, att väljarna med största sannolikhet kommer att svika det parti som bryter den nya uppgörelsen.

För socialdemokratin ter sig säkerligen 1971 som dess svartaste år sedan det politiska maktövertagandet 1932. Samtidigt har de tre icke-socialistiska partierna för första gången på nära 40 år förmått samla sig till ett gemensamt program i en väsentlig fråga: Den ekonomiska politik som krävs för att komma tillrätta med sysselsättningssvårigheterna.

1970-talets svenska politik utgår därmed från helt andra förutsättningar än tidigare. Ingenting torde ha skakat de socialdemokratiska valarbetarna så mycket som att 1971 uppvisar de högsta arbetslöshetssiffrorna sedan den nuvarande statistiken infördes 1955. Det mera sofistiska begreppet friställd har fått vika för det mera brutala arbetslös. Regeringen har visat sig sårbar där dess förtroendekapital alltid varit störst: den fulla sysselsättningens politik. De politiska konsekvenserna härav kan, om det vill sig illa för regeringen Palme, bli betydande. Fram till valdagen 1973 återstår emellertid nära två år. Mycket hinner hända under dessa. Den icke-socialistiska oppositionen bör erinra sig, att den en gång tidigare och därtill för några få år sedan utmanat socialdemokratin om sysselsättningspolitiken. Det skedde 1968, och resultatet är välbekant: den stora valseger med vilken Tage Erlander krönte sin politiska bana.

Påpekandet har inte tillkommit för att göra oppositionen nedstämd och uppmuntra socialdemokraterna. Det har fastmer tillkommit för att understryka, att det inte är så alldeles lätt att övertyga alla väljare att den fulla sysselsättningen i vårt land

fått nya politiska garantier. För att framgångsrikt gå in i valstriden 1973 krävs också ett långsiktigt politiskt alternativ. Väljarna skall inte bara övertygas att detta är bättre än det socialdemokratiska. De måste känna sig säkra på att moderata samlingspartiet, folkpartiet och centerpartiet är beredda att gemensamt förverkliga detta i regeringsställning.

Regeringen och verkligheten

Den största faran för socialdemokratin är den tröghet som följer med regeringsmakten. Dess politik kan ha gått så »på sned», att det inte är möjligt att i tillräckligt god tid vrida den rätt igen. Till skillnad mot oppositionen är ett regeringsparti starkt bundet av redan beslutade åtgärder. Dessa begränsar dess valfrihet. De närmaste årens ekonomiska resurser är också så in-tecknade att ramen för exempelvis nya reformer är mycket begränsad för att inte säga obefintlig. Allt detta medför, att det krävs en betydande kraft för en socialdemokratisk kursändring. Den envishet med vilken statsminister Olof Palme vidhåller den förda politiken tyder inte heller på en omorientering.

I början av sin regeringschefstid talade han emfatiskt om verkligheten som den svåraste motståndaren. Rimligen borde Palme ha fått sitt lystmäte i den vägen. Med den trosvisshet, som präglat socialdemokratisk politik i Sverige, förefaller det emellertid som om regeringen gick ut ifrån att dess politik på sikt kommer att visa sig riktig och att det endast är på kort sikt som den inte förmår ändra verk-

ligheten. Eftersom partiets mål är att radikalt förvandla samhället i socialistisk riktning, kan man naturligtvis hävda att verkligheten så småningom blir en annan.

Efter så många år vid makten och med en institutionellt så fast uppbyggd partiapparat förefaller socialdemokratin fångad i ett trögt och traditionellt beteendemönster. I en oväntad politisk situation har den svårt att reagera tillräckligt snabbt. Det parti som framför alla andra gjort flexibel till ett politiskt modeord har visat sig sakna den rörelsefrihet som krävs för handlingsfrihet. Det har inte, för att knyta an till en tes hos André Beaufre, uppmärksammat att det inte bara gäller att parera oppositionens attacker utan att själv överta initiativet och behålla det till dess avgörandet fallit.

Den nya krisuppgörelsen

Alltsedan valsommaren 1970 har de tre icke-socialistiska partierna tagit över det politiska initiativet. Det kunde gått förlo- rat efter det socialdemokratiska utspelet i början av november. Nu bibehölls det tack vare det som kan kallas för den »nya krisuppgörelsen». Den gamla, av år 1933, splittrade ju de icke-socialistiska partierna för nära fyra decennier framöver. Med den nu vunna enigheten har oppositionen behållit initiativet. Förutsättningar finns att behålla detta. Den allvarligaste faran ligger nära i tiden. En ny och ännu skör samverkan kommer att utsättas för svåra påfrestningar. Centerpartiet kommer att anklagas för att ha fallit offer för en reaktionär politik. Moderaterna får veta, att

de fått ge upp allt för en samverkan. Folkpartiet kommer slutligen att tillvitas, att det överger alla ekonomiska principer. Socialdemokratin måste säga sig – låt vara kanske för sent – att den säkraste garantin för fortsatt regeringsinnehav är en politik som åter splittrar oppositionen. En rad politiska förslag kommer säkerligen att utformas på ett sådant sätt, att det skall fresta centerpartiet att gå på regeringslinjen. Försvarspolitikerna kan bli en murbräcka. På det skatte- och familjepolitiska området finns det också möjligheter att agera i splittrande syfte. Man kan bara hoppas att de tre icke-socialistiska partierna lärt läxan sedan 1933. Eftersom de alltjämt är självständiga partier finns det möjligheter till egna prioriteringar och markeringar. Vid varje antydning om att brista i enighet och därmed tilltro som regeringsdugligt alternativ, kan de bara hänvisa till enigheten den 2 november i år.

Det finns emellertid ett med de psykologiska effekterna förbundet riskmoment. Förväntningarna kan spännas alltför högt och därför utlösa en svår besvikelse. Men det borgerliga parti, som före 1973 försöker mäla sig ut ur samlingen, måste vara medvetet om vad det kommer att kosta i val. Det är riktigt att samlingen var en stundens frukt, framtvungad i en bestämd politisk situation och på ett bestämt politiskt avsnitt. Men när väl steget tagits lär de tre partierna snart inse att vägen tillbaka inte blir lätt att vandra.

Det politiska dagsläget

Hur har dagens politiska situation upp-

stått? Regeringen Palme tycks utgå från att den allena skapats av sysselsättnings-svårigheterna. Om detta vore riktigt, blir situationen inte så allvarlig för regeringen. Förr eller senare måste konjunkturerna ändå gå upp och därmed minska arbetslösheten. Men är det verkligen bara de stigande siffrorna i arbetslöshetsstatistiken, som skapat dagens politiska krissituation?

Är det inte troligare att förtroendekrisen går djupare än så? Har den inte utlösts av hela det politiska klimat, som är en följd av regeringspolitiken? Blir svaret på den frågan ja, är socialdemokraterna betydligt mera illa ute. Regeringspartiets svårigheter är då inte bara en följd av ekonomiska influenser utifrån utan direkt beroende av de egna åtgärderna. Det är i detta sammanhang den skofelbarhetsdogmen kommer in i bilden. För alla partier förefaller det lika svårt att erkänna politiska felvärderingar.

Regeringen har otvivelaktigt drivit en långt radikalare politik än den tidigare. Den har emellertid inte konstituerats i statsrådsberedningen. Politiken har utarbetats i samförstånd inom »rörelsen»; den har sanktionerats både av LO och SAP. Den gällande fullmakten har utfärdats av 1969 års partikongress. Kongressens beslut skall, allt enligt partiets tradition, förverkligas i regering och riksdag. Att erkänna att denna politik misslyckats vore detsamma som att underkänna partikongressens beslut.

I själva verket kan man ställa frågan: beror inte dagens svårigheter på utgången av två 1960-tals-val? 1966 förlorade

socialdemokraterna chockartat stort. 1968 vann de en jordskredsliknande valseger. Nederlaget skapade förutsättningar för en mera socialistiskt inriktad politik än tidigare. Den stora framgången två år senare kunde inte gärna tolkas på annat sätt än att socialdemokratin slagit in på rätt väg. Härom ger också 1969 års partikongress ett klart besked. Med generationsskiftet på ordförandeposten skulle också följa en politisk ansiktslyftning.

Den förlorade framtidstron

Vad som hände har läsarna säkert i gott minne. Konflikter på arbetsmarknaden. Vilda strejker. Tvångslagstiftning för att återföra regeringens egna anställda till arbetet. Den långa avtalsrörelsen 1971, präglad av att ingen löntagare trodde att en nominellt högre inkomst reellt skulle ge honom eller henne mera pengar att röra sig med. En skolpolitik som blivit djupt omdiskuterad och aldrig gett elever och lärare arbetsro. Den ökade våldsmentaliteten i samhället.

Framförallt knöts emellertid regeringspolitiken till den sk nya näringspolitiken och jämlikheten. Otvivelaktigt skapade den nya näringspolitiken en entusiasm. Äntligen skulle staten bli företagare i en helt annan skala än tidigare! Detta skulle medföra både en tryggare sysselsättning och ge de enskilda företagarna ett föredöme. Vad än den nya näringspolitiken gett – när nu dess misslyckande konstaterats – så inte har det varit tryggare arbete och föredöme.

Den stora skattereformen skulle bli kro-

nan på jämlikhetspolitiken: tredjedelen av skattebetalarna skulle betala den sänkta statsskatt de övriga två tredjedelarna skulle få. Men det kan inte gärna ha varit varken Olof Palme eller Gunnar Sträng obekant, att kommunerna stod inför kraftiga skattehöjningar. Den enskilde skattebetalaren skiljer inte på statlig och kommunal skatt. Alla kände sig därför mer eller mindre lurade av skattereformen. Vad var det för jämlikhetspolitik som gav så mycket mera i skatt att inget blev kvar till bättre standard för familjerna? Var det, frågade andra, en rimlig jämlikhet, att vitala arbetsinsatser skulle straffbeskattas? När det gäller EEC-politiken kan det under alla omständigheter sägas, att vad Sverige får blir så litet i förhållande till den målsättning som uppställts att det framstår som ett stort förhandlingspolitiskt nederlag för regeringen. Detta får naturligtvis inte överskylla värdet av den industriella frihandel vi ser ut att få.

Allt detta har emellertid bidragit till ett, låt oss säga regressivt politiskt klimat. Framtidstron håller på att gå förlorad. Det är inte bara företagarna som frågar sig om de skall våga investera. Löntagarna känner sig hårdare pressade än någonsin. Allt fler människor ställer frågan: Vart bär det hän? Krisuppgörelsen 1933 lade på sin tid grund till en spirande framtidstro. Sedan dess har det funnits en stark tro hos medborgarna i Sverige att det skall lyckas dem att skapa ett bättre samhälle och bättre villkor för sig själva. Nu har den framtidstron, i sig en starkt drivande positiv kraft, fått sig

Egypten och freden

en allvarlig knäck. Därhän har vi alltså kommit efter fyra decenniers socialdemokratiskt maktinnehav. Regeringen Palme kan inte avsvära sig ansvaret. Hur het- te det inte för några år sedan, efter val- segern 1968: Vi har pengarna. Vi har makten. I dag har regeringen varken det ena eller andra.

Låt mig hänvisa till vad den kände brittiske journalisten Anthony Howard efter ett besök i Sverige i år konstaterade

i en artikel i den starkt vänsterinriktade tidskriften The New Statesman: jag kan bara säga att jag sett framtiden och den fungerar inte.

Oppositionen har förvisso en god chans. Men då måste den inse och våga stå för att förutsättningen för både all- mänt och enskilt väl är produktiva insatser. Det måste löna sig att vara både anställd och företagare.